

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS AZ EU FEJLESZTÉSPOLITIKAI ZÖLD KÖNYVHÖZ ¹

Fleischer Tamás

BEVEZETÉS

A Zöld Könyv² átveszi az EU 2020 dokumentumból az 'inkluzív növekedés' kifejezést. Az *inkluzív* helyett célszerű lenne érthető magyar kifejezést találni, mégpedig érthetőbbet annál, mint, hogy „befoglaló”. A kifejezés többször előfordul „szociálisan inkluzív” formában is, ekkor nyilvánvalóan olyasmit jelent, hogy [a gazdaságfejlesztés hatásait] 'társadalmilag szétterítő'. Ha a szociális jelző nincs előtte, akkor is sokszor ugyanezt jelöli, máskor meg bővebben, nem csak társadalmilag, de más szempontból is szétsugárzó, szétterítő. Az itt kifejtetteket nyilván lehet vitatni, nyilván lehet jobb magyar kifejezéseket is találni, – de kifejező magyar jelentés nélkül a szó semmitmondó kötelező jelzővé kezd válni, amit sokan úgy azonosítanak, hogy tulajdonképpen 'intenzív' fejlesztésről van szó.

Nem nyelvi probléma a másik kifejezés, az EU 2020 angolul is a 'intelligent, inclusive and sustainable *growth*' kifejezést használta, pedig a *növekedés* helyett mindenképpen szerencsésebb lett volna a *fejlesztés* szorgalmazása.

A mostani Zöld Könyvben a *fejlesztéspolitikáról* van szó, és nem vitatható, hogy a fejlődő országokban sokszor ténylegesen növekedésre is szükség van. Ennek elle-

---

¹ A véleményezés a Külügyminisztérium Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési és Humanitárius Segítségnyújtási Főosztálya megkeresésére készült.

² ZÖLD KÖNYV– Az EU .fejlesztéspolitikája az inkluzív növekedés és a fenntartható fejlődés támogatására. Az EU fejlesztéspolitikájának hathatósabbá tétele. Az Európai Unió Tanácsa, Brüsszel, 2010. november 11. (15.11) 16146/10 HU 23 p.

nére célszerű lenne kerülni azt, hogy az EU állandóan a növekedés szükségességéről beszéljen, különösen pedig inclusive, azaz környezetileg és társadalmilag szétteríteni általában a *fejlesztéseket* kell, aminek javuló körülményeket kell előidéznie, de nem feltétlenül mindenütt növekedést.

A továbbiakban a Zöld Könyv magyar kiadása szerinti oldalszámokkal jelölöm a megjegyzéseim helyét.

5. old. Négy fő célkitűzés. A szóhasználatot (nagyobb és inkluzívabb növekedést) leszámítva a 2., 3., 4. bekezdés tartalma rendben lenne (társadalmilag érzékelhető gazdasági fejlesztés, fenntartható fejlődés, kiemelt mezőgazdaság- és élelmszerbiztonság) az első bajusz viszont ezek elérésének az *eszköze*, nevezetesen hathatós uniós fejlesztési politika, ami a Zöld Könyv célja, de semmiképpen nem lehet annak az első elérendő célkitűzése.

6. old. 2.1. feletti bek. ...”négy fő alapvető követelmény” ’emberi fejlődés’, ’biztonság’, ill. ’társadalmi befogadás’ rendben, de ’növekedés’ helyett itt pl. ’gazdaságfejlesztést’ kellene írni.

6. old. 2.1. alatti bek. vége: „bizonyos teljesítendő feltételeket az alábbiak tekintetében: i. hozzáadott érték.” Ez félreérthető, a ’teljesítendő feltételt’ lehet úgy is érteni, mintha *előfeltétel* lenne, mint pl. uniós projektekben az *önrész*. Itt nyilván nem előfeltételként (passzív követelményként) szerepel valamiféle helyi hozzáadott érték, hanem *a projekt célja* kell legyen *jövőbeli helyi hozzáadott érték termelés* elősegítése. Ugyanez a probléma jelentkezik 7. old keretes 1. pontnál is „bizonyos feltételek (hozzáadott érték...”

7. old 2.2 után 2.-3. sor „A gazdasági növekedésnek szociálisan inkluzívnak kell lennie...” *szociálisan inkluzívnak* helyett javasolható pl. *társadalmilag szétterülőnek* (vagy egyszerűen *társadalmilag felzárkóztatónak*)

7. old utolsó bek. „...képeségekre, innovációra, kreativitásra és vállalkozó szellemre összpontosítani,...” Nyilván a megjegyzésem vitatható, de vajon biztos, hogy ott, ahol még **a mezőgazdaságból érkező emberek szervezett munkába állítása, betanítása a feladat**, ott pont az Európa fejlett részén aktuális problémákra való összpontosításra kellene terelni a fő figyelmet?

8. old keretes 4. pont: „...oktatásra és egészségügyre fordított támogatás jobban összpontosuljon” A teljes anyagon végigvonuló társadalmi inkluzivitás (az én értelmezésemben) a társadalmi hatások *szétterítésére* buzdít. E kontextusban furcsán hat, hogy a támogatás *’jobban összpontosuljon’* – nem inkább szétterüljön? Értem én, hogy fókuszálni kell a célokat, de itt ez szerintem félreérthető maradt. Sokkal világosabb a megfogalmazás három bekezdéssel lejjebb: „a növekedésből származó előnyöket a társadalom minden rétege élvezze.” – Ez a fontos, ez érthető.

8. old u.a. a hosszú bek. 2 sorral feljebb: „valamint vonzza a hazai és külföldi beruházásokat” Biztos, hogy a fejlődő országok segélyezésénél explicit cél a külföldi beruházások vonzásának az elősegítése? [Ld. még alább kifejtve 13. old.-nál.]

12. old. 3. pont – itt összpontosulnak az elején már felvezetett 'inkluzív' és a 'növekedés' problémáim. Javaslat a címnél: 'társadalmilag szétsugárzó és fenntartható fejlődés'. 1-2. sor partnerországok *fejlesztését* (növekedését helyett); 3. sor 'inkluzív' helyett '*társadalmat átítató*' – Nyilván itt arról van szó, hogy *nem sziget-szerű, nem szűk rétegekre korlátozott, nem enklávészerű, nem duális gazdaságot elősegítő fejlesztésekre van szükség*, tudjuk, hogy a fejlődő országok tipikus problémája, hogy az ott létrejövő fejlesztési sziget gyakran a fejlett világ egy kis nyúlványa, tolvagyűrűző hatását nem az adott fejlődő országban, hanem a fejlett világban fejt ki. Az 'inkluzív' ennek az ellenkezőjét jelenti, **gazdasági, társadalmi és minden más vonatkozásban helyben tolvagyűrűző pozitív hatásokat**, ezt kell világhosszá tenni.

12. old köv bek. 'növekedésbarát' helyett *fejlesztésérzékeny*. Az anyag is érzi, hogy valami nem stimmel, ld. a köv bek.-ben azt írja „tovább javítani a növekedésre gyakorolt hatását, *ami önmagában nem cél,...*” [kiemelés FT]. Mégis, a lapon az utolsó bekezdésben „növekedését fokozó”, „növekedésorientált”, „növekedés elősegítő”. Ha nem cél, nem kellene ennyire erre célozni... Ezzel szemben nagyon fontos a bekezdés másik, végigvitt gondolata: hogy a fejlődő országok nagymértékben különböznek egymástól, **nem sémákat kell adaptálni, országspecifikus megoldások kellene, fel kell ismerni a helyi lehetőségeket**.

13. old. 2.1. (a címben megint *inkluzív növekedés...*) Cím alatti bek. „A hazai és külföldi beruházások vonzása és megtartása érdekében... ..megkülönböztetésmentes üzleti környezetre van szükség...”

Itt jelentős tartalmi vitám van a deklarált céllal. Az egész tárgyalt fejlesztéspolitika lényege **az elmaradottságból való kilábalás elősegítése, a felzárkóztatás, a segítségnyújtás**. Azaz *megkülönböztetés, pozitív diszkrimináció*, a helyi körülmények speciális javítása, tudatos, aktív beavatkozás egy eltorzult, vagy eltorzított fejlődésbe. Itt értelmetlen, sőt hibás a *megkülönböztetésmentes üzleti környezet* kialakítására utalni, azt megcélozni, különösen pont a külföldi beruházások érdekében. Éppen ellenkezőleg, **esetenként inkubátor jellegű, védettséget biztosító politikákra van szükség**, a hazai gazdasági környezet időszakos védelmére. Azt mondhatjuk, hogy a külföldi beruházók *közötti* verseny legyen ellenőrzött, megkülönböztetésmentes (ne a tanácsadó hozza verseny nélkül a saját beruházóját) – de ugyanilyen fontos, hogy *ehhez képest* a hazai, esetleg környező fejlődő országokból érkező (és egymással versenyztethető) beruházók viszont részesüljenek előnyben, mert a cél éppen ezeknek a tevékenységeknek a meghonosítása kell legyen.

13. old. utolsó bek. a mondat fentiekkel szemben éppen, hogy *összemos*: „külföldi és hazai beruházások ösztönzése és támogatása” Külön, más szempontból, más megfontolásokról kell az egyiket és a másikat támogatni, és semmiképpen nem

egymással versenyeztetve. A bek. vége viszont fontos, a nyersanyagkitermelésen túl³ a feldolgozóipar elősegítése.

14. old. 2. bek „hazai vagy külföldi beruházók számára” A mondat megint a lényegyet mossa össze, ha van egy adott területen támogatható hazai (térségbeli) beruházó, akkor ott a külföldi támogatása káros, kontraproduktív; – indokolatlan közös támogatási rendszerben kezelni őket.

14. old. utolsó bek. „a szellemi tulajdonjogok nemzetközi kötelezettségeknél megfelelő védelme és betartatása,” Nyilván országonként, esetenként, és fejlődési szintenként más és más szempontok kerülhetnek előtérbe, a kérdés komoly átgondolást igényel, – egy ilyen sommás mondat viszont leginkább a fejlett országok szellemi termékét (az azon még kitermelhető extra profitot) védi a fejlődő országban történő ingyenes hasznosítástól, azaz egyáltalán nem a fejlesztéspolitika fő irányát támogatja.

15. old. keretes 14. pont. Itt a megközelítés árnyalt, a kérdésfeltevés jó („egyensúlyt találni a kitermelő/energiaügyi érdekek fejlesztése és... ..feldolgozó és ipari ágazatok között”) szemben a 13. old aljával „nyersanyag-kitermelőipar támogatása helyett” Valójában évtizedes feldolgozóipar-fejlesztés kialakulásáról van szó, ami éppen rá kell épüljön a nyersanyagokra, tehát nem lehet szó az utóbbi támogatásának a leállításáról, csak a kitermelt nyersanyag e formában való elszállításának kell az elejét venni.

16. old. keretes 18. pont „innováció és a technológiatranszfer előmozdítása”. Feltehetőleg éppen a szellemi tulajdonjogok ingyenes vagy olcsó átadására (és nem az ellenkezőjére) kellene működőképes rendszert kidolgozni.

16. old. 3.2. alatt „Az Unió szerint a növekedés és fejlődés kulcsa az integrált, élénk regionális piacban rejlik.” Amit a bekezdés egésze sugall, hogy t.i. a mai unió egészére lenne ez érvényes, az vitatható. Kisebb régiókra, pl. Skandináviára, a hatok Európájára stb. az erőteljes összekapcsolás pozitív hatása igazolható, – a mai unió egészére nem. A kapcsolat erősítése folyik, de egyelőre a fejlődés éppen, hogy nem „inkluzív”; hiszen a fejlettségi különbségek nem csökkennek, hanem nőnek, a pozitív hatások nem szétterülnek, hanem koncentrálnak.

16. old. köv. bek. „a regionális csoportosulások között nem elegendő az infrastrukturális összeköttetés.” Én annyit emelnék csak ki, hogy a regionális csoportosulásokon *belül* nem elegendő. Vitathatónak tartom, hogy a nagyrégiós kapcsolatok erősítése mikor lenne „inkluzív” azaz a pozitív hatásokat szétterítő jellegű; minden bizonnyal csak akkor, amikor *már önmagukban megerősödött régiók összenyitására*

---

³ de nem „helyett” – ahogy a szövegben van; ld. később a 15. oldalnál.

van szó. Addig erős a veszély, hogy a fejlettebb régió elszívja az erőforrásokat és a fejlesztési hatásokat a felkészületlenebb és belső kapcsolatok hiányában könnyen atomizálódó régiótól / térségtől.

16. old. keretes 19. pont. Fentiek alapján vitatom, hogy a nagyrégiók összekapcsolásáról az Európai Unió, mint pozitív tapasztalatról, szétterített fejlesztésről, felzárkóztatási sikerről tudna beszámolni.

16. old. utolsó bek. Még a régióközi kapcsolatoknál is nagyobb (globális) lépték az unió és a fejlődő országok közötti kereskedelmi kapcsolatok kérdése. Egyet lehet érteni a „fejlesztésbarát együttműködési és kereskedelmi megállapodások” fontosságával, ha ebben a „fejlesztéspolitika” értelmében, azaz a *fejlődő országok fejlődésére kihegyezve* értjük a „fejlesztésbarát” kifejezést, és nem általában a fejlett országok kihelyezett beruházásainak, vagy a nagy távolságú kereskedelemnek az általános ösztönzéséről van szó. Észre kell venni, hogy mind a globális környezeti feltételek, mind a gazdasági felzárkóztatás feltételei éppen a nagy távolságú áruszállítások csökkentése irányába kell hassanak, itt kevés tere van a fejlett-fejlődő kereskedelem mennyiségi ösztönzésének. 17. old. keretes 20. és 21. pontjaira ez a nem-konvencionális irányba ható válasz hipotetizálható.

23. old. keretes pl. 25. pont kapcsán. **Az anyag teljesen elkerülte a mezőgazdasági monokulturák kérdéskörét.** Egy hagyományos gazdasági „globális komparativitás” megközelítés nagyon előnyösnek láttatja a monokulturákat, ezzel szemben a humán, a társadalmi, a környezeti kérdések bekapcsolásával, vagy a Zöld Könyv által is szorgalmazott „inkluzív” fejlesztés szempontjából ez egyáltalán nem érvényes, hiszen egyoldalú kiszolgáltatottságot jelent, torz gazdaságot hoz létre, alacsony hozzáadott értékű termeléshez köti az országot stb. A Zöld Könyv súlyos hiányosságának tartom, hogy ezt a kérdést magát fel sem vetette, és következésképpen nem gondolkodik az ennek mentén kialakult struktúra lebontásának a mikéntjén sem.

2010. január 10.